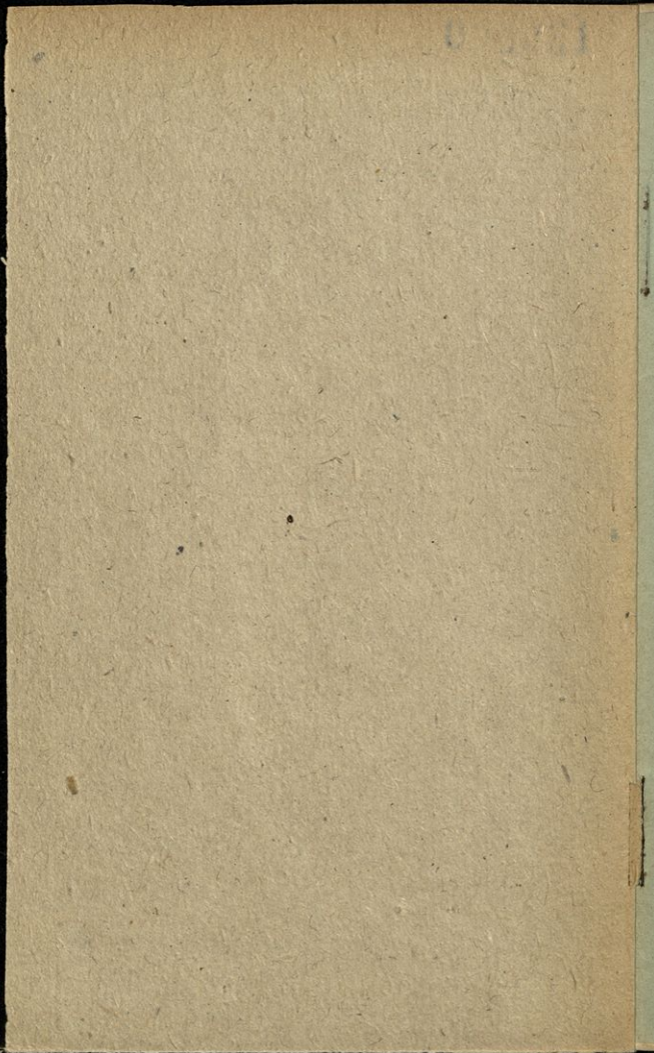

139809

Nemškutarija
na
Koroškem in Štajarskem
nemškim šulvereinom vred.

Govor državnega poslanca

Dr. Lav. Gregoréca

v državnem zboru, dne 3. maja 1888.

(Po stenografnem zapisniku.)

Ponatis iz „Slovenskega Gospodarja“.

MARIBOR 1888.

Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

139809

Nomškatarija

na Koroskem in Štajarskem
Koroskem in Štajarskem

139809

852/1956

Dr. Pridjeka Ljubičič, Celje

21.9.56

[Handwritten signature]

Nemškutarija

na Koroškem in Štajarskem

z nemškim šulvereinom vred.

Visoka zbornica! Člen XVII. državnega osnovnega zakona veli: „Pravica najvišjega vodstva pri vsem odgojevanji in poučevanji pripada državi“. Ovo pravico izvršujejo: naučno ministerstvo, deželni in okrajni šolski nadzorniki, in naposled deželni, okrajni in krajni šolski sveti. Drugi, a mnogo bolj sloviti člen XIX. pravi v 3. odstavku: „v deželah, kder prebiva več narodov, treba javne šole tako urediti, da bode, ne da bi kdo prisiljen bil učiti se drugega deželskega jezika, vsak narod za izomiko potrebnih sredstev imel v svojem jeziku“. S temi besedami priznava se vsakemu avstrijskemu narodu pravica vsaj do narodne ljudske šole ter se mu ta pravica jamči po državnem osnovnem zakonu. Meni je narodna šola tista, kder materinščina velja kot edini poučni jezik v vseh predmetih, in se drugi deželski jezik uči le kot neobligaten predmet.

S tem zlagajo se besede XIX. člena, nahajajoče se v njegovem prvem odstavku: „vsak

narod ima nedotakljivo pravico varovati in gojiti svojo narodnost in jezik“. Te besede so modro premišljene. Narodnost obsega več, nego samo narodni jezik, ona obsega vse zunanje in znotranje življenje narodovo, njegovo pleme ali rod, njegove kulturne posebnosti, kakor se te pojavljajo na svetlo z ozirom na vero, socialni red, nравnost, pismenke, umetnosti in znanosti, na običaje ali navade. Vse to izraža se naposled najlepše in najbolj nježno v narodnem jeziku, v materinščini. V tej živi narod. Kder popuščajo materinščino, ondi narodnost — umira. (Poslanec dr. Gregr.: tako je.) In tukaj nahaja se najtehtnejši uzrok, zakaj sleherni narod avstrijski zahteva materinščino kot jedini poučni jezik v ljudskih šolah. S takšnim zahtevanjem zlagajo se vsi odličnejši pedagogi in učniki vseh omikanih narodov, zlasti nemški. Ti na primer pravijo: „V otroku treba je misli vzbujati v materinščini in vsled tega moramo gojiti najprvle materinščino. Res, da časih zelo nadarjeni otroci premagajo precej vse težkoče pri učenju tujega jezika. Toda vselej zaostane nekoliko jako nepovoljnih posledic: otrok meša tuje besede med besede svojega jezika materuega, nima prave ljubezni ne do starišev, ne do domovine, ne do materinščine. Čestokrat mu zmanjka najpotrebniših izrazov, ves značaj omahuje. Le materinščina utisne človeku pravi narodni značaj v dušo. (Poslanec dr. Vitezič: jako resnično.) Zatorej nemški stariši naj ne pripuščajo, da bi njihovi otroci učili se katerega tujega jezika, dokler niso v svojej nemškej materinščini dovolj trdni“. Tako pravijo nemški pedagogi. Ob priliki, ko je v

Berolinu l. 1886, zboroval veliki kolonijalni shod, izrekel je profesor Knoll sledeče: „Otroku ne smejo drugega jezika vrivati, dokler se njegovo življenje duševno ni spojilo z materinščino tako tesno, da se zanaprej vse njegovo mišljenje v besedah izvršuje skozi celo življenje samo v materinščini“.

Vsled tega mislim, da smem tako izraziti se: edino pravo in resnično je tukaj to. kar člen XIX. državnih osnovnih zakonov priznava vsakemu avstrijskemu narodu in jamči, namreč: narodna šola, v katerej velja materinščina kot jedini poučni jezik.

Kako obnašajo se temu nasproti naše c. k. avstrijske šolske oblasti? Moram reči, da izrekom ovih pedagogov in ukrepom osnovnih državnih zakonov popolnem pritrjujejo, jih tudi jako vestno izvršujejo, kedar gre za nemške otroke, za nemške šole. Toda, žali Bog, treba mi pristaviti, da jih naši šolski uradi precej pozabijo, čestokrat zelo zatajijo, kedar velja za slovanske otroke, za slovanske šole. Slednje godi se zlasti v deželah, kder živi več narodov: na Šlezkem, Moravskem, Štajarskem, Koškem, nekaj časa tudi na Kranjskem, naposled na Goriškem, Tržaškem in v Istriji. Tukaj obnašajo se šolski, c. k. šolski uradi, kakor da bi jim glavni nalog bil hitrej ko mogoče postaviti nemšk most od Krnova (na Šlezkem) do Trsta (ob Jadranskem morji). Kakor kafra izgine jim zdajci člen XIX. državnih osnovnih zakonov, na § 6. šolskega zakona pozabijo, pedagogov najveljavniših načela zavržejo, samo da morejo — Slovane nemčiti. V dokaz povedanemu hočem opisati nekoliko šolske razmere na Koro-

škem in Štajarskem, kolikor so namreč v zvezi s c. kr. šolskim nadzorstvom.

Slovenci štajarski in koroški imeli smo od časov Marije Terezije in cesarja Jožefa naprej le nemške šole. Tudi katekizem bil je nemšk. To je trajalo blizu 100 let in še le sedaj izprevideli so, kako brezkoristne so takšne šole ter so dovolili za ministrovanja Bachovega blagodušnemu slovenskemu domoljubu, knezoškofu Šlomšek. v ljudskih šolah na Koroškem in Štajarskem uvesti slovenščino kot poučni jezik. Tako je zgodilo se, da so Slovenci ob času, ko je obveljal XIX. člen državnega osnovnega zakona od 21. decembra 1867. posedali slovenske ljudske šole, katero posest jim je sedaj ta zakon zajamčil.

Ta dogodek prisilil je nemčevalce misliti na druga pota in nova sredstva. Zbirljivi v tem poslu nikakor niso bili. Najprvije poslužijo se § 6. šolskega zakona od 14. maja 1869, kateri veli: „O poučnem jeziku in o poučevanju v drugem deželjskem jeziku razsoja deželni šolski svet zaslišavši tiste, kateri šolo vzdržujejo“, t. j. krajni šolski svet. No, in sedaj planejo nemškutarji nad slovenskega kmeta ter ga obdelavajo in mu blebetajo, kako strašno potrebna je nemščina za njega in za njegove otroke, da jim naposled veruje. Kmalu sklenejo v posameznih krajnih šolskih svetih prositi šolske oblasti, naj skrbijo, da se bode v ljudskih šolah učilo „več nemški“. (Čujte, čujte, na desni.)

Prošnje so takoj uslišane, to pa tako, da sedaj slovenski kmetje, kder se svoje narodnosti uže zavedajo, vse močno obžalujejo. V svojej preveliki zaupnosti mislili so, da bode sloven-

ščina še zanaprej v šoli ostala kot poučni jezik, ker se to samo po sebi razumeva in zdrava pamet zahteva. Toda tukaj so se hudo zmotili.

Šolske oblasti so iz domnevnega učnega predmeta (nemščine) kar meni nič tebi nič — napravile poučni jezik. Na ta način izgubili smo več kakor 100 slovenskih šol. (Čujte, čujte, na desni.) Najprvleje so slovenščino izpodrinili iz višjih razredov, jo potisnili v nižje, nekaj časa je še trpelo v prvem polletji prvega šolskega leta, a naposled so jo popolnem zapodili iz šole.

Koliko takšne šole za ljudsko omiko premorejo, to je jedini sedanji slovenski poslanec koroški g. Muri, letos dne 19. januarja v deželnem zboru koroškem izpovedal. Besede so priproste, a tem bolje srca pretresujoče. Prosim dovoljenja, da jih prečitam:

„Slovenski otroci, takšne (ponemčene) šole obiskavajoči, naučijo se tam nemški čitati ali brati, toda malokedaj razumevajo, kaj so čitali. Naučijo se tudi nemški pisati. Vendar to nima nobene vrednosti za nje, ker ne dospejo nikoli do one završenosti v nemškem jeziku, da bi mogli le jeden sami sestavek pravilno nemški zapisati. O drugih predmetih, na pr. o zemljepisji, prirodopisji itd. še niti govorim ne. Kajti samo ob sebi je umevno, da slovenski otrok na deželi ne more toliko v nemščini takoj napredovati, da bi se ovih predmetov s pridom učil v nemškem jeziku. Jako pogosto se tudi zgodi, da pošiljajo v šole, kjer so le slovenski otroci, učiteljev nemških, ki slovenski nič ne umejo“.

Tako je letos govoril javno jedini deželni poslanec koroških Slovencev. Gospod deželni

predsednik plem. Schmidt-Zabjerov mu je pa odgovoril: „Poučuje se tako, kakor so postavno vprašane občine želele“.

Te besede so sedaj le deloma resnične, deloma pa neresnične. Resnične so tam, kjer so nemškutarji slovenske kmete pregovorili in oci-ganili, da so ti narodnemu jeziku v šolah od-povedali se ter še niso izpoznali, kako je to krivo in škodljivo. Tukaj jo res tako, kakor je deželni predsednik izpovedal. Niso pa več res-nične njegove besede tam, kjer so slovenski kmetje svoje narodnosti zavedeli se, pomoto iz-poznali in sedaj poprejšnje svoje slovenske šole tirjajo nazaj. V to svrhu dopošiljajo šolskim oblastim številnih prošenj. žalibože dosedaj še zmiraj — zastonj. (Čujte, čujte! na desni), ka-kor je v tej visokej zbornici že večkrat bilo povedano. Dostavljam temu le sledeče, kar osvetljuje, kako se šolske oblasti nasproti ovim prošnjam obnašajo. Prav značljivo je. Šolska občina Glineška pri Celovci uložila je prošnjo pri okrajnem šolskem svetu za slovensko šolo. Takoj pokliče predsednik ovega sveta zastopnike šolske občine pred sebe ter jih nagovori: Po-glejte me, tudi jaz sem Slovenec, le nemščini se imam zahvaliti, da sem postal takšen gospod, kakeršen sem, namreč okrajni glavar. (Čujte, čujte! na desni.) Ove besede kar poparijo kmete ter jih toliko prepričajo, da so takoj svoje podpise na prošnji za slovensko šolo — pre-klicali. Podobno godilo se je prositeljem iz Bilčevasi. Trem šolskim občinam v okolici Rožeškej izdelal je slovenski advokat prošnje za slovenske šole. Redno podpisane odpošljejo se. Kmalu za tem pridrvi predsednik dotičnega

okrajnega šolskega sveta, okrajni glavar Prakselmajer, in obdelava prositelje tako dolgo, da naposled prošnjo prekličejo. Nekaterim pa, ki se niso hoteli udati, zakliče oblastno: „Storite, kar hočete, slovenske šole ne dobite nikedar ne“. Iz tega sklepam tako: Kedar slovenski kmetje v svojej nevednosti nekaj zahtevajo, kar nasprotuje državnim osnovnim zakonom, kar se ne ujema s pedagoškimi načeli, kar je tedaj nespametno, zmatrajo to šolske oblasti kot pedagoško modrost, katero treba takoj izvršiti. Kedar pa isti kmetje zapazijo, da so se zmotili, da so nekaj zahtevali, kar je protivno državnim osnovnim zakonom in pedagoškim načelom, in sedaj zahtevajo nekaj pametnega, odbijajo jim njihove prošnje ter jim pravijo: Slovenske šole ne dobite nikedar ne!

Gotovo je, da takšno postopanje zoper Slovence se nikakor ne ujema s hvalisano nemško poštenostjo in pravicoljubjem. Toda na čast pravim, poštenim in pravicoljubnim Nemcem domačim morem reči, da se ti najmanje ukvarjajo kmete slovenske begati in loviti. Prvi so tukaj le priseljeni tujci, nameščeni uradniki, profesorji in učitelji v zvezi s slovenskimi odpadniki. Te baže ljudje imajo dovolj brezozirnosti v sebi napuha in sovraštva do Slovanov, kar jih zmožne dela za najhujše beganje narodov.

V pospeševanje ponemčevanja Slovencev zasveti se nemškutarjem nova misel. Zapazili so namreč, kako imajo Nemci povprek več denarja nego Slovani. Sklenejo torej Slovanom, zlasti Slovencem, narodnost v šoli kar odkupiti. Ta misel bila je res vredna sedanjega denarnega veka, nekoliko izvirna in času zelo primerna.

Ravnokar so namreč osnovali „nemški šulverein“. Tako zvaní „fakcijozni“ nemški liberalci sklenili so grofa Taaffe-ja in njegovo ministerstvo podreti, naj velja, kar velja. V to svrhu posnemajo silnega Bismarcka v Berolinu, ki je neubogljivim konservativcem in liberalcem se zagrozil s socijalisti rekoč: Acheronta movebo. Da bi ministra Taaffe-ja vrgli, poženejo fakcijozni liberalci barko zoper njega med ljudstvo. „Nemštvo v Avstriji je v nevarnosti“, upijejo na glas, kličejo iz pruske Nemčije pomoči in osnujejo opirajoč se na „Allgemeine deutschen Schutverein“ v Berolinu poseben avstrijski „nemški šulverein“. Prične se ravs in kavs med avstrijskimi narodi, kakeršnega še do te dobe ni bilo.

Gospôda moja! Naravnost rečem, da nimam ničesar zoper „nemški šulverein“, kakor je sam na sebi. Ako Nemci mislijo, da je kje njihova narodnost v nevarnosti, imajo pravico in dolžnost priti na pomoč. Ali stvar je drugačna, ako pomislimo, da na javnih shodih najmanj govore o šolstvu, največ in najhuje pa o politiki, da „nemški šulverein“ ne skrbi najprvo za nemške otroke, ampak lovi slovenske, da se nemški šulverein vtika v avstrijsko javno šolstvo, učitelje z denarjem zapeljuje proti državnim postavam in podkupuje šolske občine s posojili, da se odpovedó narodnemu jeziku v šolah, kako naposled z beračenjem v inozemstvu drugim avstrijskim narodom daje slabe vzglede in si hoče c. kr. šolska oblastva pokorna storiti in sebe na njihovo mesto vriniti — to nam avstrijskim Slovanom ne more vse jedno biti. (Poslanec dr. Weitlof: Ko bi to res bilo!) Da

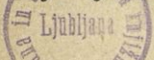
bi avstrijska šolska oblastva in njeni organi bili podložni pruskemu nemško avstrijskemu šulvereinu in njegovim strankarskim namenom, temu se bomo odločno upirali.

Voditelji nemškega šulvereina navadno pravijo, da to društvo ni politično. Pritrdim, ako se oziram le na njegova pravila; toda ta pravila nam Slovencem niso merodajna, ako presojujemo nemški šulverein, (Tako je, na desnici), nasprotno, merodajno za nas je njegovo dosedanje delovanje, naše izkušnje, katere smo si nabrali zadnja leta; mi že imamo o njem svojo sodbo.

Nam Slovanom je nemški šulverein čisto politično društvo, in mislim, da je Avstriji zelo nevarno. Dozdeva se nam, da je njegov namen: „širiti pruski, nemško-narodni duh med avstrijskimi Nemci, utrditi ga in tako pripravljati duševno zasedenje nemških avstrijskih dežel.“ (Tako je! na desnici. — Poslanec dr. Foregger: Za Rusijo gotovo ne delamo! — Poslanec dr. Weitlof: Navadno obrekovanje! Poslanec dr. Gregr: Mi ne dobivamo iz Rusije ničesa, Vi pa iz Berolina!) Šulverein je šolsko društvo le toliko, ker pod pretvezo, da hoče rešiti nemštvo, ki je baje v nevarnosti, Slovane ponemčuje. —

To mora nas Slovane tembolj brigati, ker izkušnje kažejo, da naše c. kr. šolske oblasti podpirajo in pospešujejo ponemčevalne namene nemškega šulvereina. To bom tudi dokazal.

To zapazimo najprvo in posebno, kedar je treba kje ustanoviti in ohraniti novo šolo. Znano je, koliko sitnosti so imeli Čehi predno se jim je dovolila česka šola na Dunaji; mno-

gim je tudi znano, koliko težav imajo večkrat šolske sestre pri c. kr. šolskih oblastih, kedar hočejo kje ustanoviti zasebno katoliško odgojevališče. Pri nas na Štajarskem vrši se pri nemškem šulvereinu vse hitro in gladko. Reči moram celó, da šolske oblasti gledajo večkrat šulvereinu skozi prste. Pustijo namreč na šulvereinskih šolah učitelje, kojih sposobnost za versko-nravno odgojo mladine je jako dvomljive vrednosti. Zato imam klasičen dokaz v rokah, namreč ukaz štajarskega deželnega šolskega sveta, o čegar nežni naklonjenosti nemškemu šulvereinu nikdo več ne dvomi. Prosim ekselencijo gospoda predsednika, naj mi dovoli prečitati ta ukaz:

„Slavnemu predstojništvu nemškega šulvereina na Dunaji, Maximilianstrasse 10.

Ker je z odredbo visokega c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 16. julija 1885, št. 3174, predstojništvu nemškega šulvereina doposlani opomin brezvspešen, naj bi se namreč učitelj na Sevniški zasebni šoli, Jožef Wermuth, zaradi pohujšljivega življenja premestil na drugo zasebno šolo, ter se mu odločno ukazalo, da se zunaj šole spodobneje obnaša, in ker so že večkrat došle pritožbe na podlagi izpovedanj v zapisnikih, ki velé, da je Wermuth dne 28. dec. m. l. zjutraj 17letno Nežo Špej na poti v cerkev zgrabil in jo siloma vlekel v svoje stanovanje, da se je nasproti krčmarici in dekli Frančiški Novšek v krčmi „pri kroni“ v Sevnici večkrat nespodobno obnašal in tako provzročil prepir med krčmarjem in njegovo soprogo; in ker je iz zapisnikov še razvidno, da je tudi privatnega učitelja na isti šulvereinski šoli,

Avgusta Aistricha, življenje graje vredno, in da je zlasti on, kar je sam priznal v zapisniku dne 14. januarja t. l. ob 3. uri zjutraj v Sevniški cerkvi na sv. spoved pripravljajoče se device nespodobno in glasno nagovarjal, in da je tako obnašanje učitelja in odgojitelja po pravici v Sevnici naredilo veliko nevoljo, primoran je bil visoki c. kr. deželni šolski svet z odredbo z dne 15. aprila t. l., št. 1542 z ozirom na § 70, točka 2 državne šolske postave zapretiti, da bo po prvem zopetnem pohujšljivem obnašanju jednega ali drugega onih dveh učiteljev takoj in brez odlašanja po § 73 navedene državne postave postopal in ukazal zapreti ono zasebno šolo.

To se naznanja slavnemu predstojništvu šulvereina, da v zmislu one odredbe visokega c. kr. deželnega šolskega sveta primerno ukrene.

Okrajni šolski svet v Sevnici,
dne 13. maja 1886.

Predsednik: Rupnik“.

O tem dalje ne bom govoril, opomnim pa, da se je to zgodilo; pozneje je bil učitelj Aistrih dne 29. decembra 1887 pri okrajnem sodišči zaradi pohujšanja zopet obsojen, in vendar šulvereinske šole niso zaprli. (Čujte! Čujte! na desnici. — Poslanec dr. Gregor.: Ali je učitelj še tam?) Učitelja Aistriha so premestili na drugo šolo, tako tudi Wermutha!

Tukaj imam pismo, katero sem nedavno dobil od zanesljive roke iz Sevnice. Pisatelj toži (bere): „Na Wermuthovo mesto je prišel drug učitelj od St. Gilgena pri Solnogradu z

imenom Windbüchler. Ta je tam pustil svojo ženo s tremi otroci in tukaj živi z drugo osebo“ — hočem reči, v skupnem gospodarstvu na veliko pohujšanje občini in šolskim otrokom.

V tem pismu je dalje da se nekateri otroci v tej šulvereinski šoli ne učé krščanskega nauka in se ne vdeležujejo verskih vaj, da se ti otroci pohujšljivo obnašajo in duhovnike javno žalijo. To opomnim in prosim c. kr. naučno ministerstvo, naj zaukaže strogo in podrobno preiskavo, in če se vse to uresniči, kar sem tukaj povedal, naj zapré to moralično razbojniško jamo.

Na občnem zboru nemškega šulvereina na Dunaji dne 30. avgusta m. l. je rekel poročevalec: „Že preseda nam vsako leto zatrjevati, da nam niti na misel ne pride naše šole za koga drugzega ustanavljati, nego za nemške otroke“. Temu moram ugovarjati, vsaj gledé Štajarskega. Tu imamo sledeče šulvereinske šole.

Prva je ona v Pekrah, ponemčurjeno Pikerndorf pri Mariboru. V to so ugnali nemški posestniki vinogradov slovenske otroke svojih vincarjev in delalcev. Ker pa šola še ni bila napolnjena, skušali so zvabiti še druge otroke z jedili, sladčicami in obleko. (Poslanec dr. Gregr: Tako delajo povsod.) V tej šoli so skoraj samo slovenski otroci.

Druga zasebna šola nemškega šulvereina je bila ustanovljena v Razvanji, ponemčeno Rosswein. Ondi je sedaj 8 nemških ali ponemčurjenih in 90 slovenskih otrok. (Čujte! Čujte! na desnici.)

Iz pisma, katero sem prejel iz Sevnice, povzamem, da so v tamošnji šulvereinski šoli

le slovenski otroci in samo dva nemška, katera je novi učitelj iz Solnograda seboj pripeljal. (Poslanec dr. Vitezič: Vse defenzivno!) Zato manj verujem poročevalcem nemškega šulvereina, kakor onemu šulvereinskemu učitelju, ki je lani pri zborovanji Mariborske podružnice nemškega šulvereina o tem govoril. Mislím, da mora učitelj najboljše vedeti, kaj zahteva od njega nemški šulverein. Pomenljivo je torej, kar je ta mož rekel. Rekel je to-le:

„Namen nemškemu šulvereinu je, v tistih nenemških krajih, kjer so Nemci še gospodarji, ohraniti gospodarstvo; dalje moramo skušati, kolikor mogoče veliko nenemških otrok sprejeti v naše šole in jih ponemčiti (Čujte! Čujte: na desnici), da ondi ukrepimo svojo narodnost in si tla pripravimo za nadaljno postopanje.“

To je vendar odkritosrčno in se vjema tudi s statističnimi podatki, katere sem navedel. Torej ni res, da nemški šulverein v prvi vrsti skrbi za nemške otroke. Ne! Ukvarja se največ s slovenskimi otroci, te sili in vabi na mnoge načine v svoje privatne šole, da jim kar mogoče hitro zamori kal ljubezni do materinščine, jih izneveri slovanski narodnosti in pridobi nemški. To, gospôda, je moderno ropanje otrok. (Prav res! na desnici)

Nemški šulverein dobro vé, da s svojimi privatnimi šolami ne bo prav veliko Slovanov ponemčil. Zato si prizadeva, da bi se vrnil v javne šole in vplival na šolske oblasti. V ta namen uporabi najprvo denarno zadrego slovenske šolske občine, kar se lahko zgodi, ako je treba graditi novo šolo. Tedaj pridejo agenti

nemškega šulvereina in ponujajo posojilo brez obresti.

In kaj zahtevajo za to? Nič družega, nego da se šolska občina odpové narodnemu jeziku v šoli (Čujte! na desnici); ta mora skleniti, da prosi dotično šolsko oblast, naj uvede nemščino kot poučni jezik. Se vé, da so doslej šolske oblasti tacim prošnjam vedno ustrezale. To moram vendar reči, da na tak način Slovencem narodnost naravnost odkupujejo. Med Slovenci že velja pregovor, ki veli: Šolska občina n. pr. slovenje-bistriška je svoje otroke prodala nemškemu šulvereinu, recimo za 4000 gld., slatinška tudi za 4000 gld., svičinska za 3000 gld., radvanjska za 1300 gld., razvanjska za 600 gld. (Poslanec dr. Gregr: To je prav po ceni.) To je moderna kupčija z ljudmi, da se reši nemštvo. In kaj rečejo na to c. kr. nadzorovalne šolske oblasti? Potrdijo vse. Za to imam poseben dokaz. Kakor sem že prej omenil, je taka šulvereinska šola v Razvanji. Tam je 90 slovenskih otrok in 8 nemških. Še celo deželni šolski svet v Gradci se je sprva pomišljjal, meni nič tebi nič nemščino vpeljati kot poučni jezik. Toda nemški šulverein je provzročil, da je šolska občina poslala novo prošnjo, in nato je pri-trdil deželni šolski svet. Tako mora 90 slovenskih otrok odpovedati se slovenskemu materinemu jeziku na korist osmerim nemškim otrokom. Tukaj ne velja več člen XIX., § 6. šolske postave je pozabljen, tu je merodajen le denar nemškega šulvereina.

Gospôda moja! Pri nas se temu nihče ne čudi. Prav dobro vemo, da so skoraj vsi člani deželnega šolskega sveta in okrajni šolski nad-

zorniki udje nemškega šulvereina. Naše šolsko nadzorstvo, posebno na Štajarskem in Koroškem, je z malimi izjemami v rokah nemškega šulvereina. Tu vidimo, kako učitelje predstavljajo. To se zgodi, če ta ali oni član nemškega šulvereina le s prstom gane. Le jeden dokaz. V Radvanji pri Mariboru je večrazrednica. V tej je 53 nemških 107 slovenskih otrok; poučni jezik je nemški. Neki učitelj pa je iz usmiljenja s slovenskimi otroci občeval slovenski. To je zvedela šolska oblast, učitelj je bil prestavljen. Torej le migljej, in učitelj mora iti.

Nemški šulverein prime še jedenkrat za mošnjo ter jo položi pred učitelje na slovenskih šolah ponudivši jim „častni dar“. (Čujte, čujte! na desni. Poslanec dr. Vitezić — lepi „častni darovi“ to!) Pravi: kaj hočete imeti, da še marljiveje, pridneje in trdneje nemšku tarite, nego do sedaj? To spominja človeka na znani prizor ali pogovor farizejev z Judežem Iskarijotom. Ta je pritr dil in prodal Krista Gospoda za 30 srebrnikov, a nekateri učitelji na slovenskih ljudskih šolah, kakor Slovenci pravijo, takšni „Judeževi denar“ prejema jo od nemškega šulvereina v znesku od 30 do 100 fl. Kaj morajo za to storiti? To hočem na posebnem slučaju pokazati. V Vojniku, ponemčeno Hochenegg, nahaja se šola štirirazrednica. Skoro vsi otroci so slovenski. Vodja one šole prejema 100 gld. na leto od nemškega šulvereina kot „častni dar“. Nedavno mu je deželni šolski svet z naredbo, o katerej se je v tej visoki zbornici že govorilo, ukazal nemški jezik, računstvo in telovadstvo učiti v nemškem poučnem jeziku. Toda šulvereinska „ehrengabe“ pouzroči,

da oni Vojniški pedagog v svojem razredu poučuje v nemščini — vse predmete. (Čujte, čujte, na desni.) Na ta način prelomi ta učitelj sleharni šolski dan odredbo svoje predpostavljene mu šolske oblasti in ob enem greši zoper državni osnovni zakon, kateri zvesto in sveto izpolnjevati je v prisegi za službo slovesno obljubil. Nemški šulverein torej deleč „častne darove“ ali „ehrengabe“ zapeljuje naše učitelje v nepokorščino, da se pregrešijo zoper državni osnovni zakon in se izneverijo dolžnosti, katero so izpolnjevati prisegli.

Gospoda moja! To žali npravnost! Ako je kedaj lepa beseda slabo dejanje prikrivala, tukaj je to gotovo. Učitelj bi naj zatajil svojo narodnost, nje otroke phal germanizaciji v žrelo izneverjajoč se svetej prisegi — zavoljo šulvereinskega denarja! Mislím, da to ni „častni dar“ ali „ehrengabe“, marveč to je „sramotni dar“ ali „schandgabe“, sramota za tistega, kateri da sramota za onega, ki prejme. (Zelo resnično! na desni).

Kaj pa rečejo tukaj c. kr. šolske oblasti? Molčijo in molčeč potrjujejo tako zelo odkrito vršče se podmitovanje in napeljevanje učiteljev, da prelomijo sveto prisego in so nepokorni državnim osnovnim zakonom. Vse zaupanje v javne šole mora izgubiti naše prebivalstvo, zlasti slovansko. Kaj bi rekel vojni minister, ako bi privatno društvo, dobivajoč denarjev, recimo iz Italije ali Rusije, podmitovalo c. kr. oficirje, da se izneverijo svoje prisegi? Tega bi nikakor ne trpel!

Opozorim še na jedno posledico! Nemcem je na voljo dano, na Prusko po denarje hoditi

za svoj nemški šulverein. No, tedaj pa tudi nema nihče braniti, ako bi tudi naši Italijani hiteli z mošnjo na Laško, Rumuni v Bukarešt, a Slovani v Beligrad ali — v Moskvo. Kakšni prizor bi tedaj dajali avstrijski narodi Evropi? Nevolja mi trga srce, kedar pomislim, da se kaj takšnega pri nas godi v pričo c. kr. šolskih nadzornih uradov ter se vrši tako ostudna germanizacija, tako nespodobno barantanje z deco, ljudmi, dušami.

Zgodovina nam priča, kako so nekdej Turki ropali krščanske otroke, da so jih doma pretvorili v mohamedane, janičare in Turke. Madjari kupujejo ubogih slovaških starišev otroke, premestijo jih v magjarske vasi in trge, kjer jih pomadjarijo; in ove Turke in Madjare posnema pri nas v Avstriji nemški šulverein! Mislím, da je to za nemški, 60 milijonov broječi mogočni in slavni narod malo dostojno. (Dobro, dobro na desni.)

Cesarski namestnik Salzburški pozdravljal je v imenu vlade šulverein, ko je ta ondu obhajal svoj občni zbor. (Čujte! čujte, na desni.) Nam Slovanom se je to prav čudno zdelo. (Zelo resnično!) Gospod namestnik je takrat izražal nadejo, da si bode nemški šulverein tudi za (avstrijsko) državo zaslug nabiral in za njene kulturne naloge. Ako misli namestnik pri teh kulturnih nalogah na ponemčevanje Slovanov, morem mu pristaviti še dva druga ali še više postaviti nad njega. To sta predsednika deželnih šolskih svetov v Gradci in Celovci. Zlasti pa je tukaj vse hvale vreden cesarski namestnik v Gradci kot predsednik deželnemu šolskemu svetu štajarskemu. Kajti cesar Sloven-

cem nemškutarji ne morejo izciganiti, nemški šulverein ne odkupiti, to umeta omenjena gospoda s svojimi šolskimi nadzorniki izžmikati. Govorilo se je že tukaj, kako je zabranil slovenskemu okrajnemu zastopu I tujskemu začeti poslovati, da so med tem stari nemško-liberalni okrajni zastopniki iz sebe izvolili na 6 let novi okrajni šolski svet. Namestnik skušal je opravičiti se v deželnem zboru štajarskem. Rekel je, da še ugovori zoper volitev novih okrajnih zastopnikov niso vsi rešeni po rednih prizivnih uradih. Vendar to ni resnično, in le izgovarjanje v zadregah. Takšni ugovori morajo o pravem, po zakonu določenem času biti uloženi in rešeni. Ko preteče v zakonu določeni obrok, ne smejo se ne ulagati ne reševati. Mene so tako poučili, da so vsi uloženi rekurzi že lani meseca oktobra bili rešeni in zatorej namestnik letos meseca januarja ni mogel lahko reči, da še stvar ni pri kraji.

Ustrezajoč soposlancu g. dr. Viteziču navajam, kako so dež. poslanca g. Spinčiča, profesorja na učiteljišči v Kopru, premestili v Gorico na izobrazovališče učitelje, to pa zaradi tega, da bi mu poslanstvo vzeli, ker ne prebiva več v Istriji, kjer je bil izvoljen. Zgodilo je se baje to vsled ovadbe po društvu; „Societa politica istriana“, kakor bi gospod Spinčič bil agitoval kot okrajni šolski nadzornik za slovansko stranjo. Ako je temu je res tako, je prav značljivo za razmere v Istriji.

V deželnem šolskem svetu v Gradci ne mammo Slovenci nobenega postavnega zastopnika. Prepuščeni mu smo na milost in nemilost.

Kot deželni šolski nadzornik posluje še

zmiraj mož, ki nema vseh postavnih lastnosti; deželni šolski zakon štajarski določuje namreč, da mora jeden izmed deželnih šolskih nadzornikov popolnem zmožen biti slovenskega jezika. Sedanji gospod nadzornik pa zna tako dobro slovenski, kakor jaz španjski ali kitajski.

Za slovenski Štajar imamo v Mariboru učiteljišče, ki pa še zmiraj ni tako urejeno, kakor ono v Ljubljani, čeravno smo to že večkrat tirjali.

Zopet sta imenovana dva okrajna šolska nadzornika na nadalejšnjih 6 let, zoper katera smo opravičeno pritoževali se v deželnem zboru in tudi v tej visokej zbornici. Pristavim, da sta obadva mešetarja za nemški šulverein, jeden začel je celo svete podobe preganjati, metajoč jih iz ljudskih šol v okraji Celjskem rekoč: „Hočem pokazati, da farji nemajo v šoli ničesar naročevati“. Slovenske domoljubne učitelje nam preganjajo, ter za kazen prestavljajo. Ako součitelji, katerega domoljuba izvolijo v okrajni šolski svet, ne potrdijo v Gradci izvolitve. Renegatje in učitelji imajo povsod prednost in dobivajo rano starostnih doklad.

Slovenska prislovica slôve: Kri ni voda. Vkljub vabam od jedne, vkljub pretenju od druge strani ostala je večina slovenskih učiteljev zvesta materinščini, zvesta narodu svojemu; ni se dala zapeljati v izdajstvo lastnega ljudstva, v nepokorščino državnim zakonom, v barantanje z dušami. To bodi tukaj povedano na čast takšnim učiteljem!

Da bi še te učitelje sklonili, sklenil je nemški deželni zbor v Gradci izjemen zakon, s katerim je § 15. deželnega zakona od 17.

maja 1887 tako pre naredil, da je deželni šolski svet v roke dobil neomejeno pravico, predstavljati učitelje „iz službenih ozirov“. Dr. Schreiner je v zbornici odkrito izpovedal, čemu ta prememba, rekoč: Ovi zakon naperjen je proti onim učiteljem, kateri nemščine na slovenskih šolah ne učijo dovoljno.

Potem takem morali so učitelji zgubiti poslednjo betvico svoje nezavisnosti, šolske občine pustiti pravico, uplivati na nameščenje učiteljev, samo da bi učitelja storili golo orodje v rokah nemčevalnega šolskega sveta deželnega v Gradci. Naposled sklenejo slovenske šole na mah iztrebiti na Štajarskem. Z odredbo c. kr. deželnega sveta z dne 22. februarja 1887, št. 823, proglasili so vse slovenske šole na Štajarskem za učilnice nemškega jezika, ne prizanašajoč niti ljudskim šolam jednorazrednicam.

Leta 1882 imeli smo na Štajarskem poleg 526 nemških ljudskih šol še 160 slovenskih, 75 nemško-slovenskih, sedaj izpremenili so vse na nemške šole, kjer je nemščina povsod obligaten ali zapovedan poučni predmet, v višjih razredih pa celo — poučni jezik. Ako štejemo po šematizmih škofij, je Slovencev na Štajarskem 420 000 na Koroškem 130 000, vkup 550.000. — No, in ti so v 9letnej dobi ministrov: Taaffe, Stremaier, Konrad, Gautsch tako daleč dospeli, da nemajo nobene čisto slovenske ljudske šole več. Kar smo za Bachovega absolutizma prejeli, izgubljam o za sedanje vlade.

Kaj pa reče c. kr. naučno ministerstvo k temu upijočemu rešenju državnega osnovnega zakona po deželnem šolskem svetu? Večinoma molči in roke križem drži. Govoril sem tukaj

o tej reči že jednokrat. Tudi so gospodje poslanci dr. Poklukar in tovariši dne 18. oktobra v svojej interpelaciji naravnost zahtevali, naj naučno ministerstvo razveljavi odredbo deželnega šolskega sveta v Gradci. Toda gospodje poslanci dr. Poklukar in tovariši še niti vredni niso bili pripoznani, da bi se jim odgovorilo.

Iz mojega volilnega okraja bilo je uloženih 11 pritožeb: a zastonj, dosedaj še niso rešene. Sitno je že za naučnega ministra, tukaj odločiti se; gospodom v Gradci ne bi rad brce dal razveljavši njihovo odredbo, pa tudi pritožiteljem ne bi rad pismeno pritožbe odbil, ker bi utegnilo za tem do tožbe priti pri najvišjem sodišči. Zato so odlagali v naučnem ministerstvu ter, kakor je včeraj tu bilo povedano, rešili samo jedno pritožbo, namreč tisto, katero je uložila šolska občina v Šmarijah.

Priznavam, da se rešenje pritožbe precej in z nekajimi izjemami popolnem zлага z besedo in z zmyslom člena XIX. v državnem osnovnem zakonu. Naučno ministerstvo namreč izjavlja, da ima na ljudskeji šoli Šmarijskeji slovenščina veljati kot naučni jezik, nemščina pa se more učiti kakor neobligaten predmet od 3. leta naprej.

Vendar s tem ne morem še zadovoljiti se, zakaj tukaj imamo odgovor samo na jedno pritožbo, ostalih deset pa še ni rešenih.

Prav za prav dolžen je naučni minister vso odredbo razveljaviti, ker se je sam prepričal — dokaz imamo v odgovoru na rešeno pritožbo —, kako ona kričeče nasprotuje državnemu osnovnemu zakonu. Toda minister tega

ne stori in sili okolu 300 šolskih občin vposlati pritožbe. Kaže torej odredbo takoj razveljaviti.

Imam v tej reči samo jedno še opomniti. Gospod naučni minister je podobno namestniku v Gradci, ki je predsednik deželnemu šolskemu svetu, s prisego službensko obljubil izpolnjevati državni osnovni zakon. Zares žalostno bi bilo, ko bi ti visoki uradniki ne bili še s tem zadovoljni, da sami ne izpolnjujejo državnega osnovnega zakona, ampak še isto storiti svojim podredjenim uradnikom zaukazujejo in očitno nepokorščino širijo. To bila bi korupcija ali pohujšanje, ki pogubno od zgoraj med narode vhaaja.

Tako godi se nam Slovencem! Prvi slovanski narod smo, ki je prišel pod žezlo cesarske hiše Habsburg Lorenske. Zvesto udani smo tej prevzvišenej hiši že nad 600 let. Nikoli se nismo udeležili nobene ustaje. Sinovi našega naroda krvaveli so skoro na vseh bojiščih ter žrtvovali kri in premoženje za ovo prevzvišeno cesarsko hišo.

Zatorej mislim, da si vendar nismo zaslužili, da tako z nami delajo ter nam v deželah, kjer nismo raztreseni, temveč vkupno živimo, ne privoščijo niti jedne čisto slovenske šole jednorazrednice. (Jako res! na desni.)

Ljudska šola je prvo odgojevališče za narod in to odgojevališče zlorabijo v naše raznarojenje!

To nasprotuje državnemu osnovnemu zakonu, nasprotuje krasnemu geslu: „Viribus unitis“, katero predpolaga ukrepljenje vseh sil, vseh narodov. Nemčevanje, v katero nas silijo, obsoja vsa vera, vsa morala, vse člove-

štvo. Tu veljajo besede, katere je zapisal nemški pesnik in modrijan Herder: „Večje škode ne moreš storiti narodu, kakor če mu kdo jemlje njegov narodni značaj, posebnosti in jezik“.

No, in ljubi li narod kaj višje, nego jezik svojih očetov? V materinščino zaklada narod bogastvo svojih nazorov, sporočil, zgodovine, vere, življenja, v narodnem jeziku diše narodova duša, bije njegovo srce. Kdor komu jemlje njegov narodni jezik, ta se loti neumrljivega imetja, katero bi imelo zmiraj prehajati od očetov k sinovem in unukom.

Nemčevanje obsoja po pravici vsa vera, morala, človeštvo, nemčevanje nasprotuje tudi črtežu sedanje vlade, kateri je bil slovesno proglašen dne 8. oktobra 1879 v prestolnem govoru: „Duševne in gmotne koristi vseh narodov v državi z jednako skrbnostjo gojiti, to si bode moja vlada zmiraj prizadevala“.

Konečno nasprotuje nemčevanje stališču, poklicu in nalogi cele avstro-ogerske države. Znano je, kako si naši državni poslaniki sedaj prizadevajo nakloniti si in prijazne storiti Slovane na Balkanskem poluotoku!

Ti nam bodo malo verovali, ako vidijo, kako njihove slovanske narodne brate tukaj v Avstro-Ogerskej pogosto zmatrajo in ravnajo kakor z brezpravnimi Heloti. (Poslanec dr. Vitezić: Jako res!) Pravijo, da bode vojska s slovansko velevlastjo. Jugoslovani ne želimo te strašne vojske, ker bi ne bila na korist našej državi, ampak Angleškej. Ko bi pa vendar ova nesreča nas morala dohiteti, izrečem, da je to najslabše pripravljanje na ovo vojsko, ako so avstrijsko-

ogerski Slovani sedaj po dolgoletnem čakanji v svojih nadejah prevarani, vseskozi razjarjeni in prisiljeni reči: „Dokler bodeta grof Taaffe in g. Tisza gojenje duševnih koristi slovanskih narodov prepuščala takšnim naučnim ministrom in šolskim nadoblastim, kakor dosedaj, imajo avstro-ogerski Slovani malo upanja najti pravico“. Bog pomagaj in poboljšaj zlasti ministra plem. Gautscha! (Dobro, dobro, na desni.)

i
i
e
n
n
o
t

